

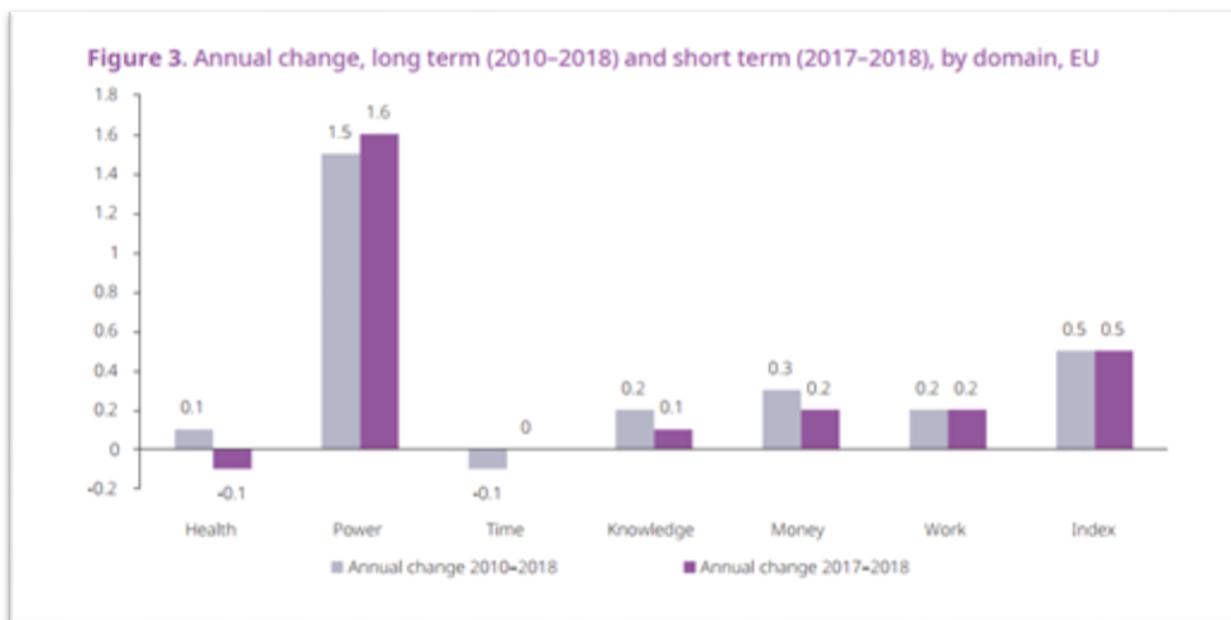
INDEKS RODNE RAVNOPRAVNOSTI 2020.¹

Indeks rodne ravnopravnosti 2020. godine objavljen je u jeku COVID-19 krize zbog čega je tema ovogodišnjeg Indeksa, digitalizacija i budućnost, izrazito aktualna.

Inicijalni rezultati analize ekonomskog utjecaja pandemije COVID-19 ukazuju da postoji rizik od poništenja napretka u ekonomskoj neovisnosti žena koji je postignut u zadnjih 10 godina. U sektorima ekonomije na koje je negativno utjecala fizička distanca u velikom su broju zaposlene upravo žene, pri čemu je zaposlenost žena pala snažnije nego u ekonomskoj krizi iz 2008. godine. Uz to, zatvaranjem škola i drugih institucija skrbi naglo je porasla potreba za skrbi o djecu, pri čemu se pretpostavlja da će ta potreba disproportionalno utjecati na zaposlene majke.

Glavni zaključak ovogodišnjeg Indeksa je da moramo ubrzati! Indeks je na razini EU od 2010 porastao za 4.1. boda, a od 2017 za 0.5 bodova (Graf 1). Napretkom od jednog boda u dvije godine bit će potrebno 60 godina da se na razini EU ostvari rodna ravnopravnost. Rodna ravnopravnost u sferi donošenja odluka je u gotovo svim državama članicama glavni pokretač promjena., a rodna ravnopravnost u području moći doprinijela je sa 65% u cijelokupnom rastu Indeksa. Napredak u cijelokupnom poboljšanju rodne ravnopravnosti na razini EU, u području rada doprinio je cijelokupnom rastu sa samo 8%, a područje znanja sa samo 6%. To su ujedno i područja koja su najmanje utjecala na cijelokupno poboljšanje rodne ravnopravnosti u EU.

Graf 1



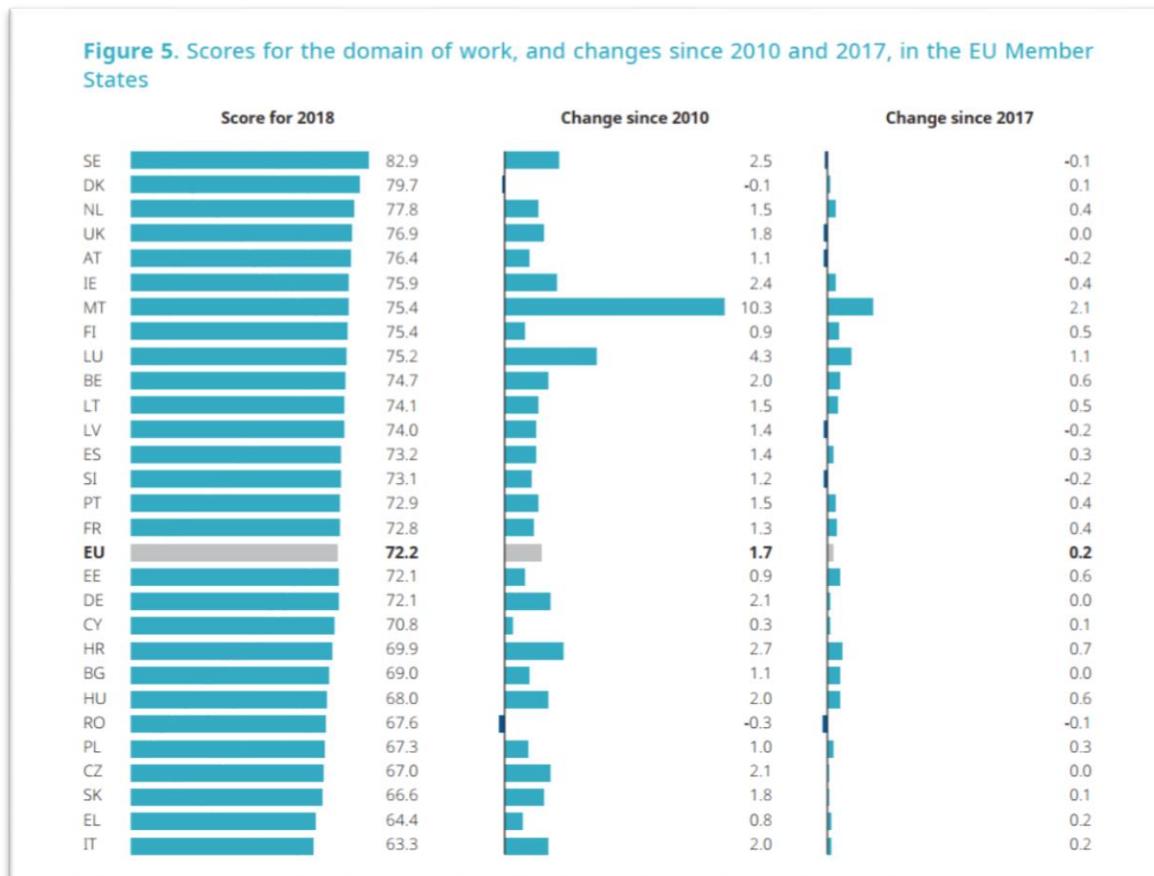
¹ Svake godine EIGE ocjenjuje države članice EU-a i EU u cjelini kako bi vidjeli koliko su daleko od ostvarenja rodne ravnopravnosti. U indeksu se upotrebljava ljestvica od 1 do 100, pri čemu 1 označava potpunu neravnopravnost, a 100 potpunu ravnopravnost. Ocjene se temelje na razlikama između žena i muškaraca te razinama postignuća u šest ključnih područja: radu, novcu, znanju, vremenu, moći i zdravlju. Podaci analizirani u Indeksu 2020. odnose se na podatke iz 2018. godine.

RAD²

Na razini EU, rodna ravnopravnost u području rada sporo napreduj. Indeks u ovom području je od 100 bodova dosegao 72.2 boda u 2018. što je rast od samo 1.7 boda u odnosu na 2010. Detaljnijim uvidom utvrđeno je da se taj mali rast može gotovo u potpunosti pripisati porastu zaposlenosti žena na tržištu rada. No u kontekstu pojave COVID-19 krize čak je i taj porast upitan. Rodni jaz u zaposlenju na puno radno vrijeme se smanjuje u odnosu na 2010. godinu pri čemu je razlika u zaposlenosti žena na puno radno vrijeme u odnosu na muškarce u 2010. bila 17,6%, a u 2018. 15,9%. Unatoč smanjenju rodnih razlika, razlike između ranjivih skupina u društvu i onih koji to nisu se povećava, posebice za samohrane roditelje, osoba s migrantskim porijeklom i onih s lošim obrazovnim uspјehom.

Hrvatska je u području rada napredovala za 2.7 boda u odnosu na 2010. godinu te 0.7 boda u odnosu na 2017. Rezultati iz 2018. pokazuju da je RH ostvarila 69.9 bodova od 100 te da se nalazila na 20. mjestu što je lošije od prosjeka EU koji je u 2018. iznosio 72.2 boda. Unatoč tome, napredak RH u području rada veći je u odnosu na 2010. godinu od napretka mnogih drugih EU članica.

Graf 2



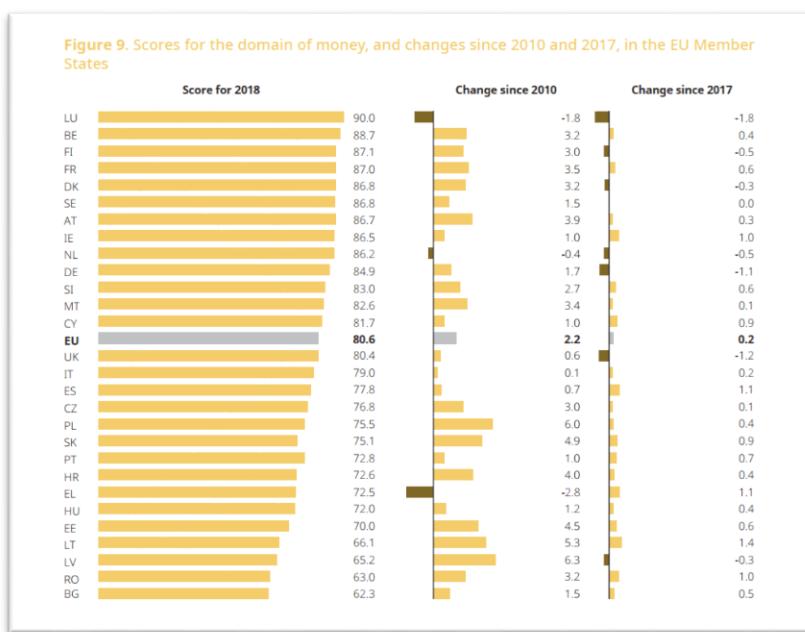
² Područje rada mjeri poziciju muškaraca i žena na tržištu rada, rodne razlike u participaciji na tržištu rada, trajanje radnog vijeka, sektorsku segregaciju i kvalitetu radnih uvjeta (fleksibilnost, prilike za napredovanje).

NOVAC³

U EU, razlika između žena i muškaraca u području novca vrlo je malo smanjena u odnosu na 2010. (2.2%) i 2017. (0.2%) (Graf 3). Smanjenje razlike u mjesecnim primanjima, zaradi i mirovini između žena i muškaraca je posebno je mala. Rodne razlike u zaradi povećale su se u 17 država članica, a rodna razlika u primanjima povećala se u 19 država članica od 2010. godine. To je dovelo do povećanja rodnih nejednakosti u EU od 2010. godine, u ovom području. Ukrštavanjem s dobi i razinom obrazovanja, kao i sa statusom roditeljstva, bilo da se radi o više djece u obitelji ili samohranom roditeljstvu, rodne razlike u ovom području još su veće. Siromaštvo i socijalna isključenost koncentrirane su oko specifičnih ranjivih grupa muškaraca i žena u društvu, na razini EU: samohrane majke, muškarci i žene iznad 65 godina, muškarci i žene s invaliditetom, s niskom razinom obrazovanja i osobe migrantskog porijekla.

Hrvatska je ostvarila 72.6 od 100 bodova, i iako lošije stoji u odnosu na prosjek EU (80.6 /100) kada je riječ o rodnoj ravnopravnosti u posjedovanju novca za 2018. smanjenje su rodne razlike, odnosno došlo je povećanje rezultata u odnosu na 2010. za 4.0 boda i 2017. za 0.4. boda. Takvo povećanje veće je od povećanja rodne ravnopravnosti prosječno na razini EU (2010: 2.2; 2017: 0.2). Istraživanje FRA iz 2016. kojim su pokrivene 9 država članica EU, uključujući i Hrvatsku, pokazuje i poražavajuće rezultate u rodnoj ravnopravnosti kod ranjivih skupina u društvu. Tako 72% Romkinja u dobi od 16 do 24 nije uključeno niti na tržište rada, niti u obrazovni proces bilo koje vrste, dok je u istoj situaciji 55% Roma u dobi od 16 do 24. Veći rizik od siromaštva, pokazuje izvještaj, direktno je povezan s drugim nejednakostima zbog čega se rodna nejednakost povećava kada se ukrsti s drugim nejednakostima.

Graf 3



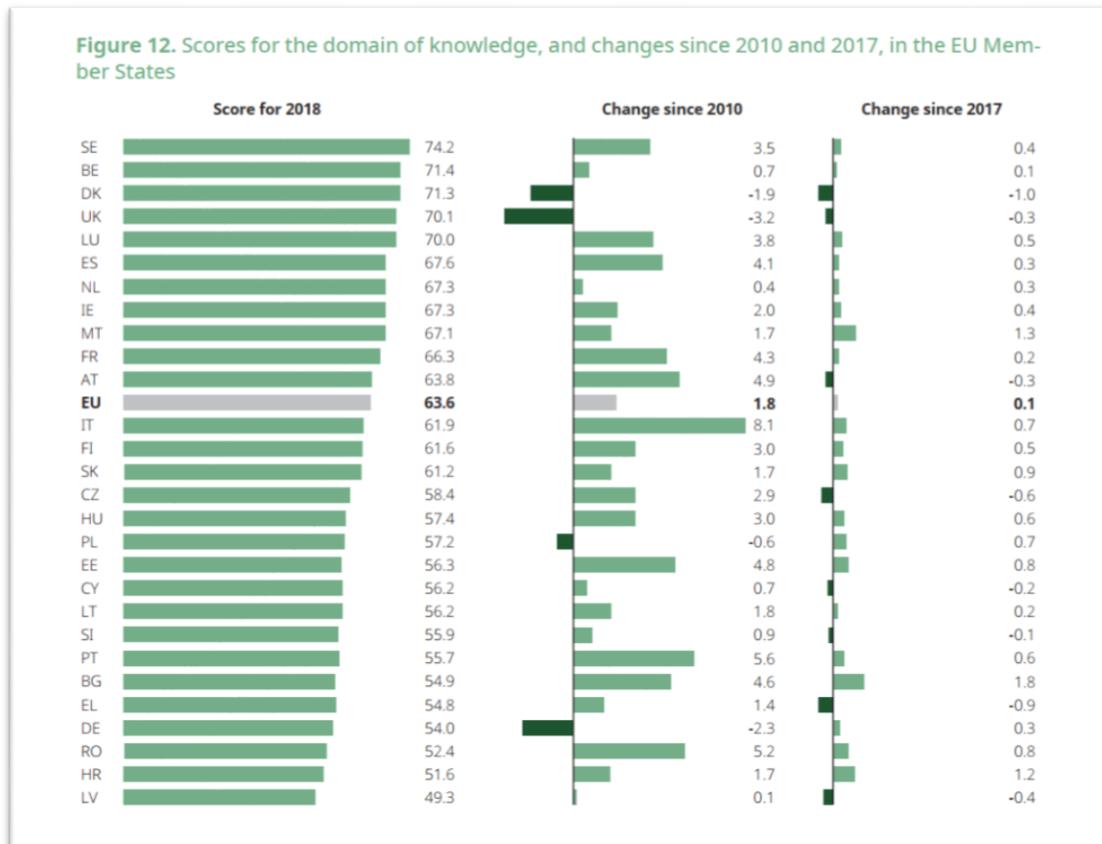
³ Područje novca mjeri rodne razlike u posjedovanju finansijskih resursa i ekonomskoj situaciji, uključujući rodnu razliku u prihodu i dohotku.

OBRAZOVANJE⁴

U području obrazovanja rezultat je ostao isti u odnosu na 2017. (63.6), dok je u odnosu na 2010. porastao za samo 1.8 bodova (Graf 4). Indeks pokazuje da rodna segregacija u višem obrazovanju i niska participacija u obrazovnim programima učenja za odrasle ostaju dva faktora koja blokiraju značajniji napredak u ovom području. Segregacija u odnosu na 2010. povećala se za 1.3 boda ukupno, a u 13 država članica se pogoršala. U drugima državama stanje je ostalo gotovo nepromijenjeno. Participacija u dodatnom formalnom i neformalnom obrazovanju ostaje niska na razini EU i za žene i za muškarce (17%) , a ta brojka s većom dobi još dodatno pada. Takva situacija dodatno pogoršava rodnu ravnopravnost u području znanja između žena i muškaraca.

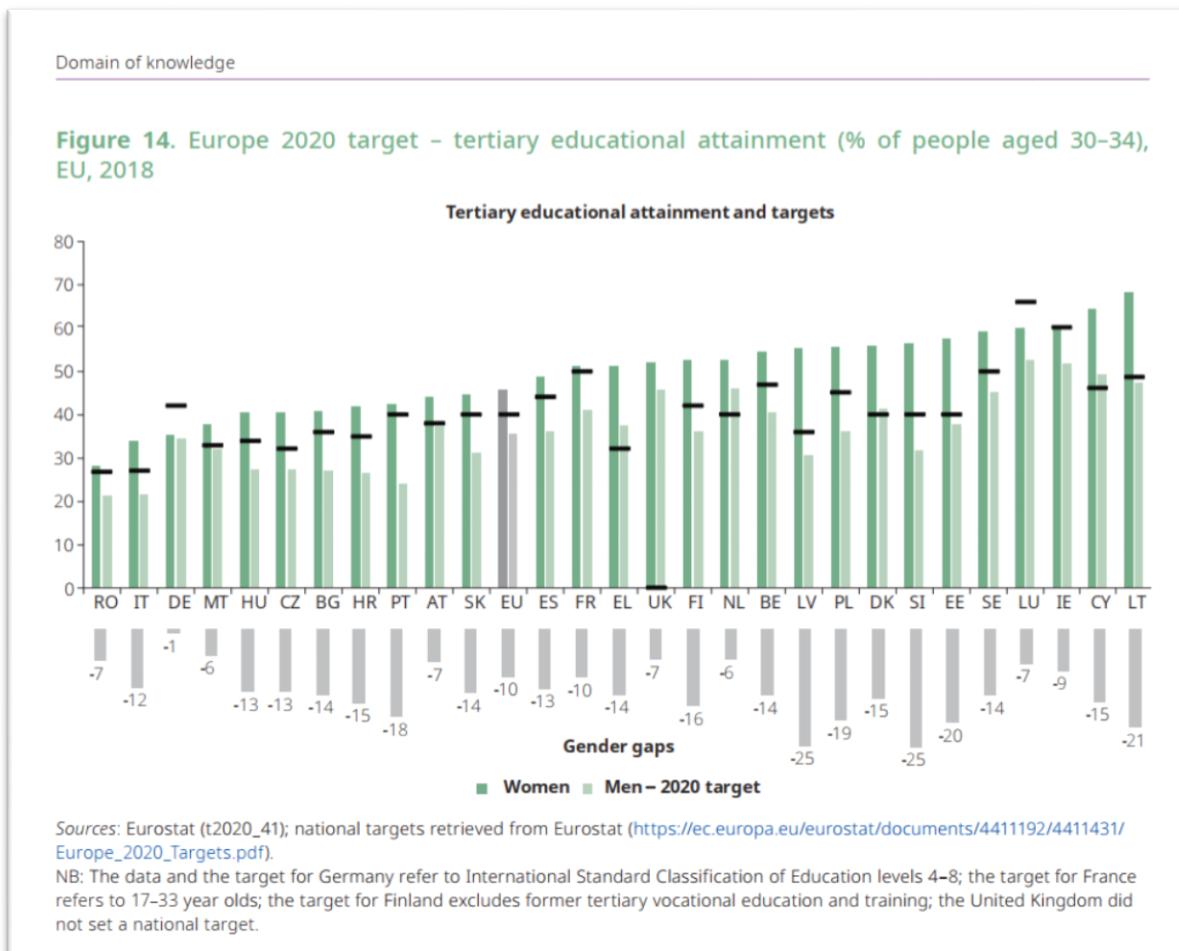
RH jedna je od rijetkih država članica, uz Bugarsku i Maltu koja bilježi rast veći od 1 boda u ovom području (1.2 boda), no u 2018. se nalazi na pretposljednjem mjestu sa 51.6 boda od 100. RH i dalje ima veliku rodnu razliku između žena i muškaraca kada je riječ o višem, tercijarnom obrazovanju. Rodna razlika žena koje su uključene u tercijano obrazovanje je 15% u odnosu na muškarce (Graf 5).

Graf 4



⁴ Područje obrazovanja mjeri postignuća u obrazovanju, cjeloživotnom učenju i rodnu segregaciju u obrazovanju.

Graf 5



VRIJEME⁵

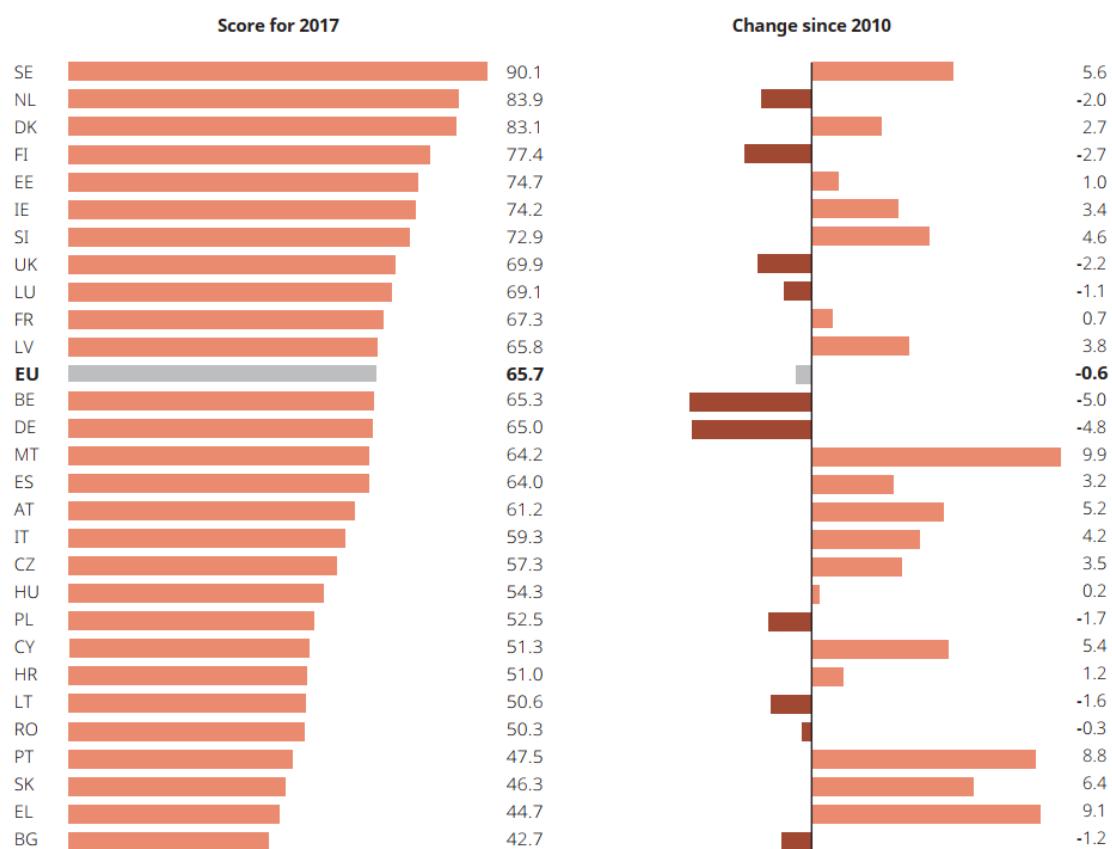
U području vremena, kojim se mjeri rodna ravnopravnost u utrošenom vremenu na skrb, kućanske poslove i društvene aktivnosti, rezultat je također ostao gotovo jednak onom iz 2017. Prosjek EU je 61.6 bod (Graf 6). Razlozi stagniranja u ovom području mogu se naći ne samo u rodno neravnomjerno raspoređenoj neformalnoj skrbi već i na neravnomjeren pristup slobodnim aktivnostima između žena i muškaraca. Nedostatak formalnih usluga skrbi povezan je s dugotrajnom rodnom neravnopravnosću, a situacija pogoršava povećanje obveza skrbi u obiteljima i kod zapošljavanja. Čak 7.7 milijuna žena u dobi od 20 do 64 godine nalaze se izvan tržišta rada i mnogo više od muškaraca rade na nepuno radno vrijeme. Pandemija virusa COVID-19 i zatvaranje škole i drugih socijalnih ustanova povećao je pritisak na obitelji, osobito na žene i samohrane majke. Rani podaci vezani uz utjecaj COVID-19 na vrijeme u kontekstu rodne ravnopravnosti pokazuju da su žene izložene još većem pritisku u području vremena zbog skrbi o djeci, obrazovanju djece iz kuće i radu od kuće.

⁵ Područje vremena mjeri rodne razlike u utrošenom vremenu na skrb, kućanske poslove i društvene aktivnosti.

Hrvatska je u području vremena u odnosu na 2010. najmanje napredovala u usporedbi s drugim područjima (za 1.2 boda), odnosno ima isti broj bodova kao i u 2017. Ukupni rezultat Hrvatske je 51.0 bod što je za 10.6 boda manje u odnosu na prosjek EU.

Graf 6

Figure 16. Scores for the domain of time, and changes since 2010, in the EU Member States



MOĆ⁶

Na razini EU, područje moći, naraslo je za 12 bodova u odnosu na 2010., no to je područje s najnižim bodovnom rezultatom od svih područja (53.5.). To znači da je EU na pola puta da se ostvari rodna ravnopravnost na ključnim pozicijama moći u politici, ekonomiji i drugim institucijama društva (primjerice organizacije u znanosti i dr.). Podaci ukazuju na to da se smanjuje rodna razlika u na pozicijama odlučivanja u politici, a rast od 17.9 boda u kategoriji ekonomije, u odnosu na 2010. ukazuje značajan napredak u rodnoj ravnopravnosti na mjestima odlučivanja u ekonomiji (Graf 7).

Hrvatska u prvom kvartalu 2018., kako navodi Indeks i baza podataka EIGE-a⁷ imala je manje od 20% žena u Hrvatskom saboru, no u trećem kvartalu 2020. taj broj iznosi 31.1%, što Indeksom 2020 nije obuhvaćeno. To ukazuje da se rodna razlika smanjila na pozicijama

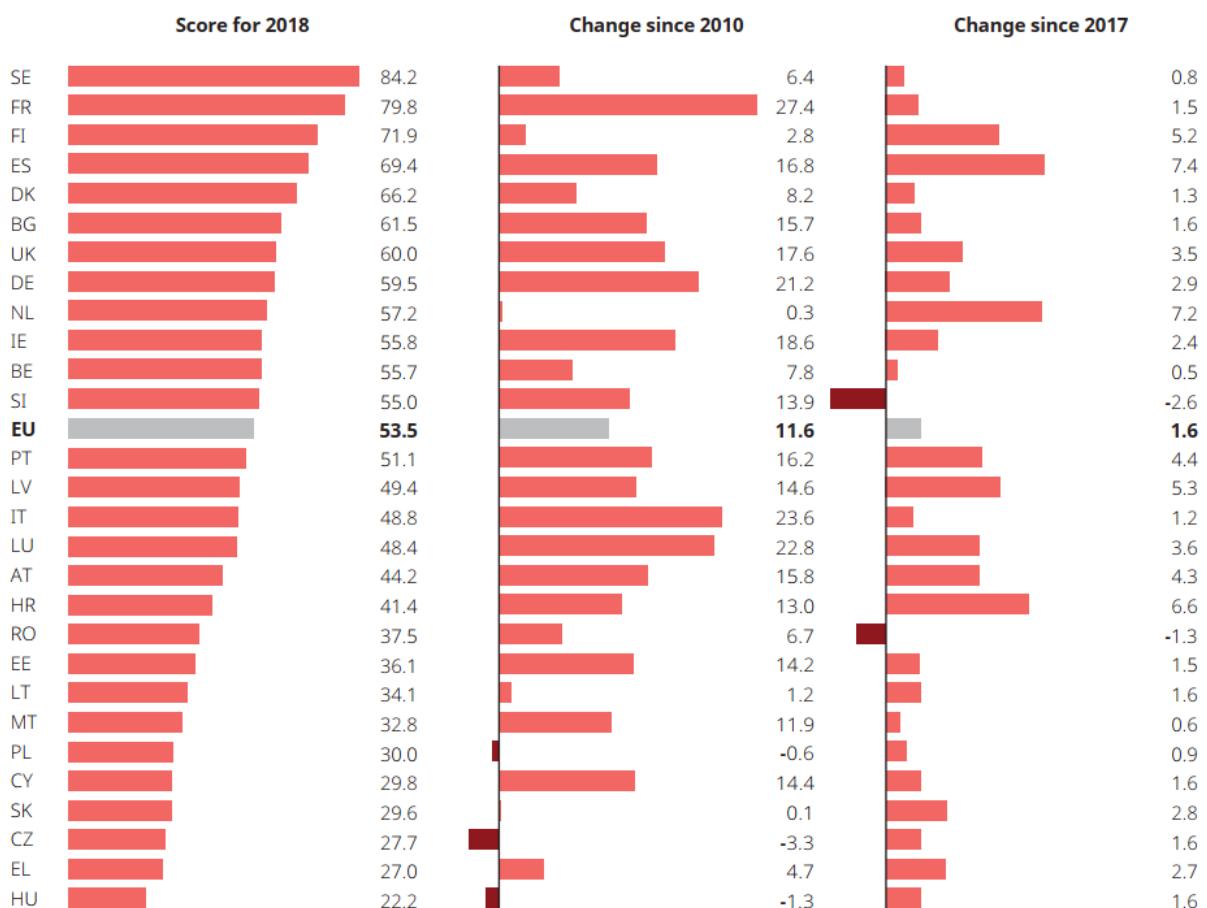
⁶ Područje moći mjeri rodne razlike na mjestima odlučivanja u politici, ekonomiji, u medijima i u društvu.

⁷ <https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs>

odlučivanja u politici, barem kada govorimo o broju žena u Hrvatskom saboru. Međutim, udio žena u nacionalnoj vladi je pao u odnosu na prvi kvartal, s 28.6% u prvom kvartalu 2018. na 27.8% u trećem kvartalu 2020.⁸ U Indeksu, koji je u 2020. mjerio podatke zaključno s 2018. Hrvatska je izdvojena kao država članica u kojoj uvođenje rodnih kvota (40% podzastupljenog spola na kandidacijskim listama stranaka) nije dovelo do smanjenja rodnih razlika na pozicijama odlučivanja u politici. Kod pozicija odlučivanja u ekonomiji, odnosno broju žena u upravnim odborima kompanija, Hrvatska je na 13. mjestu u EU, s 8 bodova napretka u odnosu na 2010. Iako je napredak ostvaren, Hrvatska se i dalje ne nalazi u grupi država članica u kojima žene čine barem jednu trećinu članstva u upravnim odborima.

Graf 7

Figure 19. Scores for the domain of power, and changes since 2010 and 2017, in the EU Member States



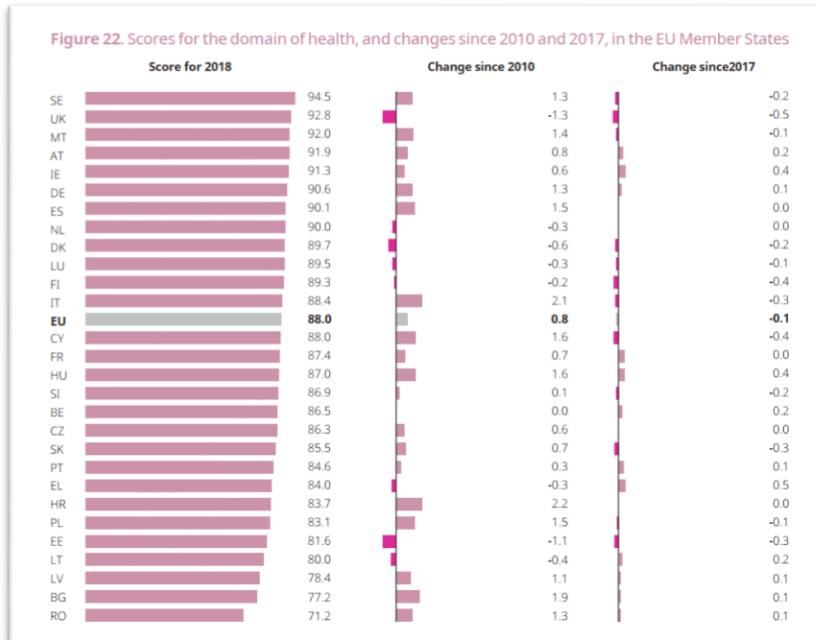
⁸ https://eige.europa.eu/gender_statistics/dgs/indicator/wmidm_pol_gov_wmid_natgov_minis/bar/year:2020-Q3/geo:EU28,EU27_2020,IPA,EEA,BE,BG,CZ,DK,DE,EE,IE,EL,ES,FR,HR,IT,CY,LV,LT,LU,HU,MT,NL,AT,PL,PT,RO,SI,S,K,FI,SE,UK,IS,LI,NO,ME,MK,AL,RS,TR,BA,XK/sex:M,W/UNIT:PC/POSITION:MEMB_GOV_SEN/EGROUP:GOV_NAT/BEIS:TOT

ZDRAVLJE⁹

U području zdravlja EU je ostvarila skroman napredak od samo 1.8 boda u odnosu na 2010., a u odnosu na 2017. EU je neznatno nazadovala za 0.1 bod. Rezultat koji pokazuje dostupnost usluga u području zdravlja pao je za 0.2 boda, dok u kategoriji zdravstvenog stanja nije bilo promjena. Podaci su pokazali da se neravnopravnost u zdravlju akumulira kod žena i muškaraca s invaliditetom i žena s niskom razinom obrazovanja, a obje skupine žena su i najlošijeg zdravlja i imaju najlošiji pristup zdravstvenim uslugama. Podaci pokazuju da je zdravstveno stanje i dostupnost zdravstvenih usluga povezani s pozicijom na tržištu rada i visinom dohotka. Iako Indeks mjeri podatke prije pojave epidemije COVID-19, očekuje se da će doći do zaustavljanja, pa čak i nazadovanja napretka u području zdravlja, a posebno se to očekuje kod mentalnog zdravlja.

Hrvatska ima vrlo visok rezultat kada je riječ o rodnoj ravnopravnosti u području zdravlja, 83.7 boda, no uspoređujući taj rezultat s ostalim država članica i EU prosjekom, Hrvatska se nalazi tek na 22. mjestu, a u odnosu na EU prosjek, Hrvatska zaostaje za 4.7 boda (EU: 88.0 bodova, Graf 8). Ipak, Hrvatska je jedna od pet država članica koja je ostvarila napredak veći od jednog boda. (Graf) U kategoriji jednakog pristupa zdravstvenim uslugama Hrvatska je imala značajan rast od 5.2 boda u odnosu na 2010., te se na rang listi te kategorije popela s 25. mjesta na 13. mjesto. U kategoriji ravnopravnosti kod zdravstvenog stanja Hrvatska bilježi bodovni rast u odnosu na 2010., za 2.3 boda što je stavlja u skupinu od četiri zemlje članice koje su smanjile rodnu razliku u zdravstvenom stanju svojih građanki i građana.

Graf 8



⁹ Područje zdravlja mjeri rodne razlike kod zdravstvenog stanja, zdravstvenog ponašanja i pristupa zdravstvenim uslugama.

RODNO UVJETOVANO NASILJE

Za razliku od drugih područja, područje rodno uvjetovanog nasilja ne mjeri rodne razlike između žena i muškaraca, već ispituje žensko iskustvo rodno uvjetovanog nasilja (rasprostranjenost nasilja, ozbiljnost nasilja, razotkrivanje nasilja). Ovakav način ispitivanja potreban je jer cilj nije smanjiti rodnu razliku kod doživljavanja nasilja, već u potpunosti suzbiti rodno uvjetovano nasilje.

Eurostat trenutno koordinira istraživanje o rodno uvjetovanom nasilju na razini EU, a rezultati se očekuju 2023. Uz to, EIGE će pokrenuti prikupljanje podataka o rodno uvjetovanom nasilju 2022. godine, a podaci će biti prikupljeni i obrađeni u Indeksu rodne ravnopravnosti 2024. godine.

Trenutni podaci, pokazuje EIGE, govore da je tzv. lockdown u država članicama, uzrokovan pojmom COVID-19, prouzročio ozbiljnu prijetnju ženama žrtvama nasilja zbog prisilnog ostanka kod kuće i konstantne izloženosti zlostavljačima. Također, povećana uporaba interneta i društvenih mreža povećala je broj slučajeva cyber-nasilja prema ženama.

Analiza podataka o femicidu pokazuje dvije stvari: nedostatak uniformne pravne definicije femicida u EU i značajnu razliku u prikupljanju podataka između država članica. Eurostat je 2017 zabilježio 854 žena žrtva ubojstva od strane intimnih partnera ili člana obitelji.

Podaci pokazuju i da se rodno uvjetovano nasilje isprepliće s mnogobrojnim drugim neravnopravnostima u društvu. To se odnosi na žene starije životne dobi, žene s invaliditetom, žene Muslimanke i dr. Također, rodno uvjetovano nasilje trpe i LGBTIQ+ osobe, pri čemu rodni identitet i rodno izražavanje povećavaju rizik doživljavanja nasilja, posebice za one osobe čiji se rodni identitet i rodno izražavanje ne podudara sa spolom dodijeljenim pri rođenju, te za interspolne osobe.

TEMATSKI FOKUS INDEKSA: **DIGITALIZACIJA I BUDUĆNOST RADA**

Fokus je na tri područja:

- Uporaba i razvoj digitalnih vještina i tehnologija
- Digitalna transformacija u svijetu rada (rodna segregacija, radni uvjeti, ravnoteža poslovnog i privatnog života)
- Šire posljedice digitalizacije na ljudska prava, rodno uvjetovano nasilje i aktivnosti povezane sa skrbi

Na razini EU, u 2019., žene i muškarci podjednako dnevno koriste Internet (78% žene, 80% muškarci), dok je u Republici Hrvatskoj taj postotak nešto manji s većom rodnom razlikom (68% žene, 75% muškarci). No, podaci pokazuju da starije žene i žene s nižim obrazovanjem na razini EU zaostaju u korištenju interneta. Uz to, 27% žena u dobi od 55 do 74 godine na razini EU nisu nikada imale priliku koristiti Internet, u usporedbi s 21% muškaraca.

Mlade žene i muškarci u EU su generacija s najboljim digitalnim vještinama i podjednako imaju koristi od toga. Međutim, u kasnijoj dobi rodna razlika na štetu mladih žena se povećava. Podaci pokazuju da su muškarci u boljoj poziciji kada je riječ o postizanju uspjeha u digitalnom svijetu, posebice kada govorimo o starijim muškarcima i ženama. Žene imaju i veće prepreke u stjecanju i unaprjeđenju digitalnih vještina.

Unatoč rastu IKT sektora, žene i dalje na razini EU čine samo 20% onih koji su završili visoko obrazovanje u IKT područjima, a udio žena u IKT poslovima, na razini EU iznosi 18%. Uz izražene razlike u IKT sektor, postoji značajan rodni jaz u sektorima visoke tehnologije na razini EU. U Republici Hrvatskoj podaci za 2018. pokazuju da je 21% završilo obrazovanje u području IKT-a, a dostupni podaci udjela žena u sektorima visoke tehnologije iz 2019. godine, pokazuju da u Hrvatskoj 34% žena radi u tim sektorima, u usporedbi sa 20% žena na razini EU.

Digitalna transformacija u svijetu rada koja se pojavom COVID-19 samo ubrzala, donosi nekoliko izazova rodnoj ravnopravnosti. ICT sektor i STEM područja i dalje su dominantno muška zanimanja, a vrsta poslova koje obavljaju žene su donekle u većem riziku od zamjene s umjetnom inteligencijom, odnosno digitalnim uređajima. Postoje i brojni potencijali – od uklanjanja segregacije na tržištu do unaprjeđenja nekih poslova u kojem su dominantno zaposlene žene.

Kada govorimo digitalnoj transformaciji rada, neizbjježno je fokusirati se na rad putem online platformi. Takav rad, pokazuju podaci, prije svega reproducira, a ne umanjuje rodnu neravnopravnost.

Platformski rad reproducira već poznate nejednakosti na tržištu rada – rodnu segregaciju po poslovima i rodni jaz u plaćama, a zbog prirode platformskog rada koji se klasificira kao samozapošljavanje, koji je fragmentiran i iregularan, otežano se primjenjuje i europsko i nacionalno zakonodavstvo koje ima za cilj zaštitu radnika i radnica. Također, online ocjenjivanje obavljenog posla od strane naručitelja usluge, o kojem često ovisi i nastavak zaposlenja, može reflektirati rodne i rasne predrasude.

Uz to, iako fleksibilnost platformskog rada može pomoći ženama s djecom da uravnoteže poslovni i privatni život, nedostatak plaćenog roditeljskog dopusta i drugih mjera kojima je cilj uravnotežiti poslovno i privatno, platformski rad ne doprinosi ravnomjernoj podjeli neplaćenog kućanskog rada i skrbi.

Kada govorimo o širim posljedicama digitalizacije na društvo, prvenstveno je fokus na izazove koje digitalizacije proizvodi za ljudska prava, rodno uvjetovano nasilje i pitanje skrbi. Umjetna inteligencija, uz sve potencijale koje nosi, smatra se i specifičnim izazovom za poštivanje ljudskih prava. Manjak rodne i rasne raznolikosti u razvoju umjetne inteligencije, bilo da se radi o kvaliteti podataka ili rodnoj raznolikosti programera/ki koji razvijaju umjetnu inteligenciju, predstavlja prijetnju očuvanju ljudskih prava i rodne ravnopravnosti. Sve češća i obuhvatnija uporaba umjetne tehnologije zahtjeva njihovu etičku evaluaciju.

Uznapredovala digitalizacija nažalost utječe i na povećanje specifičnog oblika rodno uvjetovanog nasilja – rodno uvjetovano cyber-nasilje. Cyber nasilje se koristi za ušutkavanje ili za podrivanje autoriteta žena na pozicijama moći. Uz to, žene koje su zaposlene kroz platformski rad posebno su izložene tzv. informacijskoj asimetriji gdje korisnici platformi imaju velik broj informacija o radnici/ku (rod, dob, lokacija, fotografija), dok istovremeno ta radnica ima vrlo malo informacija o korisniku, a što ju stavlja u nepovoljan položaj.

Kada govorimo o plaćenoj skrbi za starije i nemoćne, digitalizacija se prije svega promatra kao prilika. Povećanjem životnog vijeka i potrebe za nekim oblikom skrbi u starijoj dobi, države uz pomoć digitalne tehnologije, tzv. assitive technology i gerontechnology, mogu promovirati neovisan život mnogih osoba starije životne dobi. Takvo uključivanje tehnologije u sustav skrbi za starije i nemoćne, donekle olakšava posao radnicima/ama zaposlenima u sektoru skrbi, sektoru u kojem su zaposlene većinom žene.